

Q&A k pořízení 24 letounů 5. generace pro řešení budoucnosti nadzvukového letectva Armády ČR

27.9.2023 - Jiří Tábořský | Armáda ČR

Kolik celkem Česko za F-35 zaplatí?

Náklady na pořízení systému F-35 do roku 2034, kdy budou dodány všechny letouny, jsou necelých 150 miliard Kč. Část výdajů bude uhrazena do USA, a to ve výši necelých 5 miliard USD (přepočteno kurzem 21,2 Kč za 1 USD jde o 106 miliard Kč) za samotné letouny, munici, jejich vybavení a související služby, jako jsou například výcvik, servis letounů, opravy a údržba. Zbývající výdaje ve výši necelých 44 miliard Kč zaplatí Ministerstvo obrany českým dodavatelům při výstavbě infrastruktury, za nákup paliva, přípravu odborného personálu a DPH odvede do státního rozpočtu. Ministerstvo obrany představilo v souvislosti s pořízením letounů F-35 nejen nabídku vlády USA, ale komplexní nákladovou analýzu, která byla podkladem pro rozhodnutí vlády. Obsah smlouvy a její maximální možnou cenu na konci června 2023 odsouhlasil Kongres USA.

Zakázky budou v ČR zadávány transparentně v souladu se zákonem o zadávání veřejných zakázek, proto nebudou nyní detailně rozepisovány, aby uchazeči neznali odhadované náklady a na tuto hodnotu nespekulovali.

Většina nákladů, které se vynaloží kvůli systému F-35, by byly vynaloženy bez ohledu na pořizovaný typ letounu. Rozšíření počtu nadzvukových strojů o 10 logicky znamená nutnost vybudování nové infrastruktury. Kvůli interoperabilitě se spojenci z NATO již nyní probíhají dlouhodobě naplánované přípravné projektové práce na vybudování vzletové a přistávací dráhy. Její rekonstrukce nesouvisí s typem nadzvukového letectva, ale musí být provedena kvůli horšícímu se stavu v každém případě.

Veškeré výdaje na systém F-35 budeme platit z obranného rozpočtu, který je zákonem o financování obrany stanoven na úrovni 2 % hrubého domácího produktu (HDP). Od roku 2024 do roku 2034, tedy v období 11 let, kdy budou průběžně hrazeny platby za pořízení systému, půjde v průměru o méně než 14 miliard Kč ročně, což je 7,3% celého obranného rozpočtu. Nedojde tedy k ohrožení jiných potřebných modernizačních projektů.

Zároveň je z tohoto grafu patrná rozsáhlost celého projektu a z ní plynoucí časová náročnost. Než do ČR letouny dorazí, je třeba realizovat řadu projektů, které s důslednou a odpovědnou přípravou na provozování komplexního systému souvisí.

Jaké budou po pořízení systému F-35 jeho náklady na provoz? Říká se, že budou násobně vyšší, než je pořizovací cena.

Takzvané náklady na životní cyklus, tedy na provoz po dobu přibližně 30 let, jsou u každé techniky – ať už pozemní, či vzdušné – vždy vyšší než pořizovací cena. Náklady na provoz tak představovaly jeden z důležitých srovnávacích parametrů ve vojenském doporučení, na jehož základě dostalo Ministerstvo obrany od vlády v červenci 2022 mandát k jednání s vládou USA o pořízení strojů 5. generace.

V médiích sice rezonují náklady jednotlivých typů letounů na letovou hodinu, nicméně relevantním údajem pro celkovou analýzu jsou komplexní náklady na rok pro flotilu 24 letounů. Část údajů

vychází ze smluvní nabídky vlády USA a dále jsou v současných cenách zohledněny náklady, které budou vynaloženy v ČR, například na pořízení paliva a municie. Na základě těchto výpočtů lze tedy říci, že po roce 2034, kdy skončí etapa pořízení, bude ročně na provoz systému 24 letounů F-35 vynakládáno 4,9 miliard Kč s DPH ročně včetně výdajů na palivo a municie.

Vojenské doporučení počítá s provozem letounů do roku 2069, takže do roku 2034 Česká republika zaplatí za systém F-35 včetně vybudování nemovité infrastruktury necelých 150 miliard Kč, po roce 2034 necelých 172 miliard Kč. Odhad nákladů na pořízení a provoz systému F-35 do roku 2069 je tedy v dnešních cenách 322 miliard Kč. Dle odhadů by v letech 2024-2069 měl obranný rozpočet za předpokladu dvouprocentního meziročního nárůstu v souhrnu činit cca 8,4 bilionu Kč, takže náklady na pořízení a provoz systému F-35 by z něj měly činit necelá 4 %.

Smlouva s USA je v amerických dolarech. Jak se Ministerstvo obrany popere s výkyvy kurz české koruny vůči americkému dolaru, aby nerealizovalo platby při nevýhodném kurzu?

Úhrada závazků americké vládě bude realizována dvakrát ročně. Po dohodě s Ministerstvem financí bude v pravidelných týdenních cyklech nakupován americký dolar v částkách, aby byla zjištěna pololetní platba. Tím bude zamezeno nákupu velkého množství měny v jednom okamžiku, a tím i případným spekulacím. Zároveň se jedná o efektivní nástroj k rozložení rizika v čase.

Podle materiálů Saab vychází Gripen z hlediska pořizovací ceny i provozu nejlevněji. Jak je možné, že armáda i MO tvrdí něco jiného?

Z indikativní nabídky Švédského království z počátku července bylo možné identifikovat cenu samotných letounů. Případné pořízení 24 letounů JAS-39 Gripen E (nástupce provozovaných letounů Gripen C) by na základě těchto údajů vyšlo v přepočtu o necelé 2 miliardy Kč draž, tedy je v řádech desítek procent dražší, než společnost Saab prezentovala v médiích a materiálech distribuovaných členům Parlamentu ČR. Výdaje na municie jsou stejné u jakékoli platformy, takže na ní k úspoře nedojde. Co se týče výstavby nemovité infrastruktury, příslušenství k letounům a ostatních výdajů, je odhad, že pořízení F-35 vyjde přibližně o 30 % více než jiná platforma. Výsledkem je, že pořízení 24 letounů JAS-39 Gripen E s totožnou municí, příslušenstvím a souvisejícími výdaji (například infrastrukturou) by vyšlo na více než 128 miliard Kč. Je to o 14 procent méně, než 150 miliard Kč, které budou vydány za systém F-35, který má vyšší schopnosti.

U výpočtu nákladů na provoz jsme u platformy Gripen vycházeli z údajů, které máme k dispozici díky provozu 14 JAS-39 Gripen C/D letectvem AČR v posledních osmnácti letech. Pro vyloučení pochybností jsme v analýze kalkulovali s tím, že provoz novějších letounů JAS-39 Gripen E/F bude stejně drahý (což podle údajů z otevřených zdrojů není) jako u Gripenů C/D. Při přepočtu na provoz flotily 24 letounů a započítání paliva, jehož spotřeba je nižší než u F-35 a municie, vyšly roční provozní výdaje na 3,7 miliardy Kč včetně DPH. V porovnání se 4,9 miliardami Kč u F-35 jsou provozní výdaje na flotilu JAS-39 Gripen E/F o necelou čtvrtinu nižší. To je ovšem vyváжено životností systému F-35, která je nepochybně v řádu desítek let vyšší a zároveň tím, že v horizontu přibližně 20-30 let nebude muset proběhnout pořízení nového systému kvůli požadavkům vyplývajícím z bojiště budoucnosti.

Cena samozřejmě nemůže být jediným kritériem při zodpovědném rozhodování o budoucnosti nadzvukového letectva a obranyschopnosti státu na desítky let dopředu. Základem úspěchu je udržování si výhody nad protivníky, čemuž napomohou špičkové technologie. Ty, které předčí ostatní, jsou sice dražší, ale právě tyto technologie učiní naši armádu silnější a navíc mohou být velmi efektivně sdíleny i s ostatními uživateli systému F-35. Interoperabilita se spojenci dělá ze systému F-35 mnohem účinnější nástroj na desítky let dopředu.

Vojenské doporučení srovnávalo náklady i na další platformy, konkrétně šlo o sedm typů. Ke všem letounům si AČR vyžádala oficiálně údaje od vlád zemí, v nichž se letouny vyrábějí.

Ještě obecně k hodnocení ve vojenském doporučení lze uvést, že bylo stanoveno sedm kritérií, přičemž cena byla jedním z nich a nabídky byly hodnoceny na základě hodnocení míry získaných schopností vůči vynaloženým nákladům. F-35 skončila první a Gripen nebyl ani na druhém místě. Stejný hodnotící model použili například Belgičané nebo Nizozemci.

K čemu potřebujeme 24 letounů, když doteď jich stačilo 12 + 2 výcvikové?

Stávající řešení v podobě pronájmu 14 nadzvukových letounů bylo původně pouze dočasné na deset let do roku 2015. Od počátku bylo jasné, že neumožní plnit veškeré úkoly požadované po nadzvukovém letectvu AČR. Plní tak pouze základní úkoly ochrany vzdušného prostoru ČR a alianční operace pouze s omezeními. Armáda požadovala pořízení 24 letounů již před dvaceti lety, ale následně bylo rozhodnuto o „dočasném řešení“. Počet 24 letounů totiž umožní plnit požadované úkoly a zároveň dojde k vyššímu využití schopností letounů.

Z platných strategických dokumentů ČR i NATO, z vojenského doporučení vládě ČR a samozřejmě také z aktuálního bezpečnostního kontextu jasně plyne, že operační požadavky AČR po roce 2040, které budou zahrnovat výrazné rozšíření úkolů oproti současnému stavu, bude možno plnit pouze s letouny 5. generace v počtu 24 kusů. To je ostatně počet, který byl před lety plánován i pro letouny Gripen, ale v důsledku ekonomické situace došlo k jeho snížení.

Neohrozí nákup letounů F-35 jiné modernizační projekty?

Jak bylo již řečeno výše, výdaje na tento projekt budou průměrně do roku 2034 na úrovni 7,3 % obranného rozpočtu ČR a po roce 2034 budou mezi 2-3 % obranného rozpočtu. Vzhledem k tomu, že drtivá většina obranného rozpočtu je vynaložena na potřeby armády, lze zodpovědně říci, že na další modernizační projekty zbývá dostatek prostředků.

Navíc je třeba si uvědomit, že pořízením F-35 získá AČR zcela nový technologický standard, ke kterému se budou vztahovat všechny ostatní druhy techniky. To v praxi znamená postupné sjednocování komunikačních protokolů, integraci jednotlivých systémů do nového systému velení a řízení apod. K tomu všemu F-35 svou technologickou vyspělostí výrazně přispěje, díky čemuž modernizační projekty nejen neohrozí, ale naopak je posune na novou a výrazně vyšší úroveň.

Podařilo se v rámci vyjednávání s USA dosáhnout výsledků, které se promítly do ceny nabídky?

I přesto, že při vyjednávání s vládou USA v rámci standardizovaného procesu FMS (Foreign Military Sales) je cena vojenského materiálu i služeb pro všechny zájemce stejná, podařilo se určitých finančních úspor dosáhnout. Česká republika požádala o prominutí poplatků na předchozí výzkum a vývoj a rovněž o prominutí administrativních poplatků spojených s přípravou projektu. Vláda USA předchozí vývojové náklady prominula zcela a do výše 3,2 % i úhradu administrativních nákladů. V nominálním vyjádření se jedná o snížení nabídkové ceny o 12,8 miliard Kč, tedy téměř o 10 %.

F-35 jsou prý zbytečně drahé a jejich kompletní schopnosti stejně AČR vzhledem ke své technické vyspělosti nevyužije. Nestačil by levnější letoun?

Bez letounů 5. generace nebude naše letectvo schopno adekvátně plnit úkoly vyplývající z aliančních plánů obrany a odstrašení. Rozhodnutí jednat s USA o pořízení F-35 vychází z analýzy, kterou vypracovala armáda a která říká, že jen stroje 5. generace mohou obstát na bojišti budoucnosti po roce 2040. Pokud tedy chceme taktické letectvo, jehož stroje nebude nutné za pár let obnovovat a

které bude schopné plnit stanovené úkoly, tak je nutné koupit F-35.

F-35 se stane standardem v Severoatlantické alianci, což zvyšuje interoperabilitu a efektivitu jak při společných operačních působeních, tak provozu a údržbě. Tento systém pořizuje a provozuje řada zemí, které jsou srovnatelně velké, nebo menší než Česká republika, například Nizozemsko, Švýcarsko, Dánsko, či Izrael. Budou jej mít naši sousedé Polsko a Německo. V roce 2030 by mělo být v Evropě až 600 těchto letounů. Zařadíme se tudíž do rostoucí rodiny uživatelů a zároveň budeme snižovat náklady.

V roce 2031, kdy přiletí první stroje F-35 do České republiky, budeme moci schopnosti tohoto stroje integrovat do systému velení a řízení AČR a v maximální míře využít potenciál letounů. Je naprosto zásadní, aby spolu jednotlivé druhy techniky dokázaly komunikovat, proto je již v plánech do roku 2030 investovat desítky miliard korun do komunikačních prostředků a systému velení a řízení. Není to jen jeden z cílů modernizace AČR, ale také cíl NATO.

F-35 je v tomhle systému jeden ze zásadních prvků. Nejde totiž pouze o letoun, jak jej známe z filmů o stíhačích, ale také o prvek protivzdušné obrany (PVO) a extrémně výkonný senzor, který se díky minimální viditelnosti pro radary dostane s velmi malým rizikem do blízkosti, či nad území nepřítele a může nejen útočit, ale především sbírat data o nepřátelských pozicích, počtech jeho jednotek, druzích techniky atd. A všechna tato data umí propojit s daty z jiných systémů, vyhodnotit je a poskytnout dalším systémům AČR nebo aliance. A stejně tak bychom mohli mít přístup k datům spojenců i my.

Bez F-35 tyto schopnosti mít nebudeme. S žádným jiným strojem se tak daleko nedostaneme, nebudeme schopni zasahovat na takovou vzdálenost a nebudeme mít klíčovou informační převahu. Musíme navíc vnímat řešení nejen očima současnosti, ale i budoucnosti.

Jaký bude mít vliv pořízení F-35 na další letouny používané taktickým letectvem AČR, jako jsou L-159?

Případné pořízení 24 kusů F-35 by mělo zásadní vliv na podobu celého taktického letectva, protože F-35 by díky svým schopnostem byly schopny plnit plné spektrum úkolů bez nutnosti využívání dalších platform, jako je L-159. V současné době taktické letectvo disponuje kromě 14 kusů Gripenů C/D i 24 kusy letounů L-159. V případě pořízení F-35 je předpoklad, že dojde i k postupnému utlumování a po roce 2035 k úplnému uzemnění všech L-159, čímž dojde i k průměrné roční úspoře nákladů ve výši cca 600 mil. Kč a zároveň ke sjednocení na jedinou platformu.

Bude nějaká průmyslová spolupráce? Pomůže projekt například českému výzkumu?

V oblasti průmyslové spolupráce se podařilo s vládou určenými výrobci Lockheed Martin a Pratt & Whitney dohodnout 14 projektů průmyslové spolupráce v hodnotě vyšší než 15 miliard Kč, a to ve všech prioritních oblastech stanovených Ministerstvem obrany. Těmito oblastmi jsou lokalizace výrobního řetězce do ČR, pilotní výcvik, výzkum a vývoj, údržba, servis a opravy.

Program Joint Strike Fighter (JSF), ze kterého vzešel letoun F-35 ve třech variantách A (standardní), B (kolmý vzlet a přistání) a C (námořní varianta s větším doletem) byl velmi finančně i technologicky náročný a probíhal na přelomu 20. a 21. století. Jeho cílem bylo mimo jiné nahradit několik vzdušných platform, což se podařilo. Kromě Spojených států se vývoje účastnili i partneři: Velká Británie, Itálie, Nizozemsko, Kanada, Turecko, Austrálie, Norsko a Dánsko. Tyto země tak dlouhodobě tvoří uzavřený dodavatelský řetězec produkce letounů F-35 a možnost se do něj zapojit tak mají jen technologicky velmi vyspělé společnosti. Systém zapojení se takové společnosti znamená projít několikaletým náročným certifikačním procesem nejprve po stránce majetkové a finanční a

posléze i technologické. České republice se tak podařil výjimečný krok v oblasti možnosti zapojení se do globálního dodavatelského řetězce, kdy tři společnosti by měly v letech 2028-2029 tuto certifikaci dokončit (Ray Service, Honeywell, konsorcium PBS, One3D, Centrum HiLase). V oblasti výcviku bude zapojen státní podnik LOM a firma VRGineers, v oblasti výzkumu a vývoje mají své projekty ČVUT, VUT, státní podnik VZLÚ a Centrum HiLase. O simulátory se bude starat VR Group.

Zároveň je v dohodách s výrobcí ukotvena identifikace dalších projektů spolupráce s průmyslem a univerzitami v oblastech výzkumu a vývoje, výroby a subdodávek v oblastech jako je pilotní výcvik, kosmické technologie, kybernetika, umělá inteligence, robotika a technologie zpravodajství, průzkumu a sledování. Vzhledem ke skutečnosti, že by část letounů měla být vyrobena v Itálii, předpokládáme jednání o možnostech průmyslové spolupráce i s firmou Leonardo. S tou již byl na úrovni ministrů obrany písemně odsouhlasen tento záměr.

Kdy dorazí první letouny F-35?

První F-35 pro Česko by měly být vyrobeny v roce 2029, poté se bude školit personál a v roce 2031 by měly dorazit do Česka. Dosažení plných operačních schopností předpokládáme v roce 2035. Letouny sem samozřejmě plně provozuschopné již dorazí, ale síla letounů 5. generace je především v možnostech jejich propojení na další systémy armády. Příprava na integraci těchto letounů započne již v letech po podpisu smlouvy. V tom by měly především pomoci investice do oblasti komunikačních systémů a systému velení a řízení, do kterého se předpokládají v následujících letech investice v řádu desítek miliard korun.

Budeme mít dostatek pilotů a dalšího personálu?

Nábor nových vojáků je velkým tématem nejen pro vzdušené síly, ale pro všechny složky armády. Speciálně v souvislosti s letouny 5. generace však nepochybujeme o tom, že nábor lidí zvládneme. Letouny 5. generace jsou tím nejlepším, co na světě je, a obsahují ty nepokrokovější technologie současnosti. Pro každého, kdo má zájem o letectví, výpočetní technologie, senzory nebo umělou inteligenci, budou letouny 5. generace znamenat velkou profesní výzvu. A vzhledem k dlouhodobě vysoké úrovni českého technického školství v civilní i vojenské sféře nepochybujeme o tom, že kvalitní odborníky seženeme.

Celkově ovšem neočekáváme, že bychom kvůli F-35 navyšovali počty více, než jsme dosud deklarovali. Vzhledem ke skutečnosti, že v oblasti taktického letectva budeme přecházet postupně na jednu platformu (z JAS 39 Gripen a L-159 na F-35), počet personálu k zajištění činností taktického letectva by se neměl navýšit, pouze jejich odborná skladba se bude měnit.

Co se bude dít s Gripeny? ČR údajně dostala nabídku na jejich bezúplatný převod a také si společnost Saab stěžuje, že nemohla řádně prezentovat svou nabídku.

Nyní pronajaté Gripeny předpokládáme provozovat do konce jejich životnosti, tedy do roku 2035. S vládou Švédského království probíhají jednání o pokračování pronájmu letounů JAS-39 Gripen C/D tak, aby mohly chránit vzdušný prostor ČR i po roce 2027. Majitelem těchto strojů je právě švédská vláda, respektive švédské letectvo. Tato jednání směřují ke zdárnému konci, avšak nejsou zatím uzavřena, tudíž je nelze detailně komentovat.

Co se týče údajné nabídky na „Gripeny zdarma“, tak jde o nabídku z letošního července, která se primárně týkala prodloužení pronájmu a zajištění servisu po roce 2027. nejedná se ovšem o nabídku „Gripenů zdarma“, protože podmínkou pro bezúplatný převod provozovaných letounů Gripen C/D je podmíněn nákupem nových letounů Gripen E. Takže příběh o Gripenech zdarma je lež. Stejně tak neplatí, že jsme se švédskou nabídkou nezabývali. Dřívější nabídka švédské vlády byla posouzena v

rámci vojenského doporučení a na jeho základě dostala ministryně obrany od vlády jasný mandát jednat s vládou USA o pořízení 24 letounů 5. generace. Tato jednání probíhala v uplynulém roce a jejich výsledkem je komplexní nabídka, o které bude jednat vláda přesně v souladu se svým loňským usnesením.

Švédská nabídka navíc neodpovídá potřebám armády definovaným již před více než dvaceti lety a znovu ve zmiňovaném vojenském doporučení na 24 nových nadzvukových letounů. Armáda České republiky potřebuje 24 strojů. Potřebovala je vždycky a vyplývalo to i ze strategických a koncepčních materiálů. Pronájem 12+2 letounů byl kompromis a dočasné řešení, které taktickému letectvu neumožňuje plnit všechny úkoly. Od Švédska bychom tedy dostali 14 strojů na dožití, a aby letectvo mohlo fungovat, museli bychom si místo dosluhujících Gripenů C/D koupit minimálně dalších 12 letounů jednomístné verze E a dvoumístné verze F, což by bylo celkově neefektivní. A to zejména s ohledem na již mnohokrát řečené, tj. že se jedná o stroje maximálně 4,5. generace, které nejsou dlouhodobým řešením (na desítky let) budoucnosti taktického letectva.

Kolik lidí navíc oproti současnému stavu budou vzdušné síly potřebovat nabrat a o jaké pozice půjde?

Dosažení cílového stavu v roce 2035 nepředpokládá navýšení počtu personálu oproti současnému stavu. Samozřejmě bude odlišná skladba jednotlivých odborností s důrazem na elektrotechnické a IT vzdělání a na oblast informační bezpečnosti systému.

Nebude F-35 překonaná za deset či patnáct let?

Vojenské doporučení vychází ze zkušeností vojáků i z řady renomovaných mezinárodních studií a závěr je jasný: letouny 5. generace budou plnohodnotně akceschopné i v horizontu 50 let. Umožňuje to jak konstrukce letadla, tak i jeho hardwarové vybavení, které bez potíží zvládne průběžné aktualizace software, které udrží systém aktuální a připravený na nové hrozby. Ozbrojené síly Spojených států plánují kontinuální vývoj a výrobu těchto letadel minimálně do roku 2050 a podporu životního cyklu do roku 2080.

Kusová cena F-35 pro ČR, Izrael nebo pro Švýcarsko se liší. Jak je to možné?

Cena za standardní konfiguraci letounu jako takového je pro všechny stejná a nelze ji vyčíst ze zpráv Kongresu. Odtamtud lze vyčíst pouze komplexní náklady na pořízení celého systému, jehož součástí je veškerý další majetek a pořizované služby z USA (simulátory, výcvik, munice apod.) Důvodem je to, že každý stát má jiné požadavky na další majetek a pořizované služby.

Stejně tak je třeba vnímat i ceny letounů, na které se někteří odkazují jako ceny uváděné americkým kontrolním úřadem (GAO – Governmental Accounting Office), kdy se většinou jedná o jednotkovou cenu letounu včetně započítaných výdajů na celý systém. GAO ve svých zprávách přesně specifikuje, co je v ceně započteno, nicméně při transformaci informace do mediálního prostoru dochází k jejímu chybnému zjednodušení, že se jedná o cenu letounu.

<https://mocr.army.cz/informacni-servis/f35/q-a-k-porizeni-24-letounu-5--generace-pro-reseni-budoucnosti-nadzvukoveho-letectva-armady-cr-246630>